

Да таго, як пачалася праца над кнігай «Памяць» Браслаўскага раёна, пра падзеі першай сусветнай вайны ў рэгіёне было вядома зусім няшмат. Краязнаўчыя звесткі па гэтай тэме мэтанакіравана збіраў краязнавец, настаўнік Сяргей Львовіч Адамовіч. Лёс сабранага ім матэрыялу, на жаль, невядомы. Архіўныя пошукі стваральнікаў кнігі «Памяць» дапамаглі выявіць велізарныя па аб'ёму матэрыялы. У кнігу ўвайшлі толькі малая частка таго, што было прывезена з архіваў. На 20 старонках удалося апісаць толькі асноўныя падзеі першай сусветнай на Браслаўшчыне (Памяць. Браслаўскі раён. Мінск, 1998, СС. 211 – 230). Асобныя старонкі вайны асветлены ў гістарычных зборніках «Браслаўскія спыткі» (т.1, 1996; т.3, 1999; т.4, 2000). Аднак значная частка назапашанага музеем матэрыялу чакае свайго часу. На 2 і 3 старонках «Павета» прапануецца падборка матэрыялаў пра баявыя дзеянні, якія адбываліся ўвосень 1915 года, ці 90 гадоў таму назад. Нагадаем, што найбольш жорсткія баі разгарнуліся ў наваколлях азёраў Дрысвяты, Аболе, Богінскае, каля мястэчка Казяны, горада Відэы.

З апісанняў баявых дзеянняў і асобных падзвігаў салдат і афіцэраў 14 армейскага корпуса за верасень-снежань 1915 г.

30 лістапада ў 23.50 разведчыкі 70 пяхотнага палка на чале з паручнікам Блажэвічам (узвод разведкі 27 чалавек) выйшаў на заставу праціўніка каля в.Лук'яны, абышоўшы яе справа і забяспечыўшы свой правы фланг як найбольш уразлівы групай з 9 чалавек, размясціўшы іх у хмызняку каталіцкіх могілак, з астатнімі рушыў у абход заставы. Калі радавы Амельчук дайшоў да дражных загарадаў, то, не маючы пад рукой нажніц, ён перакусіў зубамі тэлефонны кабель, які цягнуўся з нямецкіх акупаў да заставы. Разведчыкі ўшчыльную падкраліся да заставы, але былі выяўлены сакрэтам, які адкрыў частую страляніну.

Група салдат каля кулямёта
«Максім». Браслаўшчына

Тым не менш старэйшы ўнтэр-афіцэр Агапаў, малодшы ўнтэр-афіцэр Агурцоў, яфрэйтары Зайцаў і Кокарэў кінуліся на ворага і перакалолі немцаў. На стрэлы з заставы павыскавалі салдаты і кінуліся да вінтовак, што стаялі ў казлах, але разведчыкі Амельчук, Панела, Крывенка і Цывінскі паспелі паваліць казлы. Адначасова ў групу разведчыкаў з зямлянкі была кінута бомба, якая параніла старэйшага ўнтэр-афіцэра Агапава, яфрэйтараў Зайцава і Кокарэва. Аглушальны выбух на імгненне ашаламіў разведчыкаў, чым скарысталіся немцы. Пахватаўшы вінтоўкі, яны адкрылі хаатычны агонь. Разведчыкі, падштурхоўваемыя паручнікам Блажэвічам, з воклічам «Ура!» кінуліся на немцаў: двух пакалолі, чатырох паранілі, астатнім праранавалі здацца. Немцы не выходзілі з зямлянак і тады малодшы ўнтэр-афіцэр Ошчанка і радавы Цывінскі рашуча ўвайшлі ў зямлянку і на нямецкай мове пераканалі ўсіх здацца. З прычыны таго, што авалодванне пунктам не ўяўляла ніякай карысці, да раніцы разведчыкі адышлі да сваіх пазіцый, прыхапіўшы з сабой 15 палонных.

З журнала ваенных дзеянняў 40-й пяхотнай дывізіі за верасень-лістапад 1915 г.

5 кастрычніка.

Каля 11 гадзін вечара кутаісцам удалося нечакана для немцаў уварвацца ў асобную лінію акупаў каля м.Казяны, пры гэтым была пераколота рота немцаў і захоплены 3 кулямёты і 7 палонных. Пасля таго кутаісцам двойчы ўдавалася ўрывацца ў м.Казяны, захапіць накінутую немцамі гармату, аднак вывезці яе не здолелі, бо абодва разы трапілі пад перакрываўны кулямётны агонь. Утрымацца ў м.Казяны [кутаісцы] не здолелі.

6 кастрычніка.

Перад світанкам немцы з м.Казяны раптоўна з кароткай адлегласці абышлі кутаісцаў і пасля кароткага кулямётнага абстрэлу кінуліся ў штыкі. Кутаісцы і дасланая ім на дапамогу рота гурыццаў панеслі велізарныя страты і асобнымі групамі прабіліся праз немцаў, якія выйшлі ў іх тыл.

Каля падбітага нямецкага
самалёта. Браслаўшчына

3 баявых данясенняў 8-й кавалерыйскай дывізіі за верасень 1915 г.

22 верасня.

... Заняў ланцугом в.Хвасты, што заходней Богінскага возера. Адкрыў ружэйны і кулямётны агонь па ланцугах праціўніка, наступаючага з боку в.Сіпавічы... Нямецкая батарэя зрэдку страляе па нашых ланцугах. Страт няма. Прашу прыслаць нагронаў, кулямётных лент і ўзмацніць ланцуг другім эскадронам злева. Таксама прашу падтрымаць артылерыйскім агнём.

Ротмістр Краўчанка.

23 верасня. 9 гадзін 45 хвілін.

... Праціўнік перайшоў у агульнае наступленне вялікімі сіламі, не менш палка пяхоты, з кулямётамі, выцесніў ланцуг з в.Хвасты і працягвае насядаць.

23 верасня. 12 гадзін 30 хвілін.

... У 11 гадзін раніцы [немцы] падвезлі артылерыю і адкрылі агонь па панскаму двару Богіна і пераправе. Панскі двор гарыць. Па пераправе прыстраляліся даволі трапна. Адначасова на левы фланг улан наступае даволі густы ланцуг непрыяцельскай пяхоты. Першае наступленне было адбіта агнём. У дадзены момант ланцугі падышлі вельмі блізка. Можна чакаць штыкавага ўдару...

Сотнік Талалаеў.

24 верасня.

Генералу Усцімовічу ад пад'есаула Колшыкава. Немцы абстрэльвалі фальварак, у якім я знаходзіўся, два снарады трапілі ў самую хату, тэлефонны дрот абарваны... Справа харунжы Кастрямін паведамляе, што ланцугі немцаў занялі акопы часцей 6-й дывізіі і абстрэльваюць наш правы фланг інтэнсіўным агнём.

3 журнала ваенных данясенняў 1-га армейскага корпуса за лістапад-снежань 1915 г.

26 лістапада.

На працягу другой паловы дня на фронце конніцы чатыры разведчыкі 20-га палка з прапаршчыкамі Брыкіным і Рубашкіным у раёне засценка Падаравішкі падабраліся да нямецкай аховы, забілі двух вартавых, але адышлі, будучы абстралянымі. Неўзабаве яны зноў падабраліся да в.Ждэгелі і абстралялі вёску...

13 снежня.

... Да поўдня немцы пакінулі Лайбуны, Ждэгелі і адышлі на лінію: засценка Дэксні, Снегішкі, засценка Кальнішкі-Мікуцы – і пад прыкрыццём ланцуга, які вядзе агонь, умацоўваюцца. Нашы перадавыя часці выдзвінуліся на лінію: Лайбуны, Ждэгелі і акупваюцца... Немцы астрэльвалі ружэйным, кулямётным агнём і агнём цяжкай і лёгкай батарэі раён в.Ждэгелі. Наша батарэя адказвала.

16 снежня.

Немцы заставаліся па ўсім фронце пасіўнымі, на участку 24 пяхотнай дывізіі ўсю ноч падтрымлівалі артылерыйскі агонь па раёну в.Ждэгелі.

3 оперзводкі коннага атрада генерала Араноўскага за 6 кастрычніка 1915 г.

Брыгада 14-й дывізіі, якая ўчора пераправілася ўброд праз возера Богінскае, пад агнём праціўніка авалодала панскім дваром Богіна. Раніцай немцы пад прыкрыццём моцнага артылерыйскага агню пачалі наступленне. Забіты падшалкоўнік Ямбургскага палка Валчанецкі і паранены камандзіры эскадронаў штабс-ротмістры Калачаў і Меміонаў. У чатыры гадзіны праціўнік, узмацніўшыся, пачаў адціскаць брыгаду, што мела ў тыле возера. Эскадроны літоўскіх гусараў і ямбургскіх уланаў занялі пабудаваны тэчэдэпон ля броду Феліксава і прыкрывалі пераправу ўсёй брыгады... уступілі ў бой з непрыяцелем штыкамі і гэтым далі магчымасць брыгадзе адступіць на ўсходні бераг. У рукапашнай схватцы паранены і застаўся на полі бою прапаршчык фон Зэтцэн, прапаў без вестак ротмістр Гандке, паранены прапаршчык Іванушкін. Ніжэйшых чыноў забіта 7, паранена 25, з іх 6 засталіся на полі бою, і прапала без вестак 5.

Атака расійскіх войск. Браслаўшчына

18 снежня.

... На участку 24 пяхотнай дывізіі немцы неаднаразова абстрэльвалі раён нашай аховы паўночнай р.Дзісна, з боку Відзаў, чуліся шум і крыкі, таму туды была адпраўлена спецыяльная разведка з афіцэрам, якая высветліла, што ўчастак пазіцый каля засценка Дэксні ачышчаны праціўнікам і непасрэдна ля Відзаў чуецца шум і стук забіваемых калоў.

20 снежня.

Ноччу разведчыкі высветлілі, што галоўная пазіцыя немцаў размешчана на заходнім беразе рэчкі Маруга, прычым на ўсходнім беразе маецца ахова ў складзе трох рот, размешчаная групамі на найбольш узвышаных месцах... Ноччу ўвесь час адбываліся работы ў раёне Відзаў вялізнай колькасцю людзей.

14 снежня.

... На участку 24 пяхотнай дывізіі ў раёне на ўсход засценка Грабішкі разведчыкі 96-га палка развязалі перастрэлку з немцамі, да якіх хутка падышло падмацаванне да дзвюх рот. Па непрыяцелю наша батарэя адкрыла агонь, немцы адказалі абстрэлам з гаўбіц. На змярканні бой перапыніўся.

Фотоадымкі для 2-3 старонак узяты з афіцэрскага альбома знойдзенага ў в.Купчы. Пра гэта знаходку чытайце на с.6

Фотаздымкі Фядоса Бабенка

Калі Браслаўскі музей толькі пачаў стварацца (у пачатку 80-х гадоў), з райкама партыі перадалі ліст, дасланы з Украіны. Канверта на жаль не збераглі, але казалі, што ліст дасланы з Палтаўшчыны. Наткнуў ліст ветэран І-й сусветнай Фядос Бабенка, якому давялося пабываць на Браслаўшчыне. Да ліста дакладаліся два фотаздымкі выдатнай якасці – Ф.Бабенка ў Браславе і ён жа перад маёнткам у Опсе. На опсаўскім здымку на рукаве Бабенкі – павязка з чырвоным крыжам. Відаць ён быў салдатам медыцынскай часці. Згадаем што ў Опсе, у палацы, размяшчаўся шпіталь. Ф.Бабенка разумеў каштоўнасць здымкаў. На вялікі жаль, з прычыны адсутнасці адраса не ўдалося звязацца з ветэранам, падзякаваць за фотаздымкі, папрасіць напісаць падрабязныя ўспаміны, падзяліцца іншымі памяткамі І-й сусветнай. Але і за гэтыя два каштоўныя здымкі гісторыкі Браслаўшчыны вельмі яму ўдзячны. Ніжэй прыводзім тэкст ліста Ф.Бабенка, напісанага на ўкраінскай мове.

Галоўны скарб!

Це Вас трывожыць і відывае від прамоі Вашоі работы із Украіны адны грамадзянін. Во время першай сусветной вайны я побуваў в Вашіх містах та селях. В деякіх часткова, а в деякіх і довгенько приходилось бути. Двінск, Смоленск, Вітебск, Полоцк, ст.Бальбінска, Друя, а також села Баровка, Опа, Браслав і дер.Кутмелі.

В дер. Кутмелі я зустрів февральську революцію і усунення Ніколая II от царування, а в Баровці зустрів Брестський мир, у Бресті теж побуваў, і декрет Леніна про роспуск арміі по домах, бо Троцький та Брестському мирі не те виконав як Ленін і партія ожидали.

Висилаю Вам два фото, одне фото Опсовський будинок фольварку 1915 года, друге фото частини м.Браслава теж 1915 года. Коли у Вас існує історичний гурток в районі, то це і будуть спогади про першу сусветную війну.

Просту пробачення як відірвав Вас від прамоі работы.

З ланаю до Вас Бабенко.

ЗНАХОДКІ МІКОЛЫ ПАЎЛОВІЧА

Гісторык-калекцыянер з Даўгаўпілса Мікола Паўловіч, актыўны сябра Браслаўскага краязнаўчага таварыства шмат робіць для выяўлення браслаўскіх слядоў у горадзе, дзе ён жыве з сям'ёй. Даўгаўпілс размешчаны ўсяго толькі 40 кіламетраў ад Браслава мае значную праслойку жыхароў, карані якіх звязаны з Браслаўшчынай і суседнімі рэгіёнамі Беларусі. Аднаго разу М.Паўловіч наткнуўся на фотаздымкі першай сусветнай вайны, звязаныя з Відзямі і наваколлем. У Даўгаўпілс іх прывёз з сабой Іван Адамавіч Гайлеўскі. На адным здымку група сялян в.Тракішкі, якіх немцы прыцягнулі да земляных прац. Пераважаюць жанчыны з рыдлёўкамі, на заднім плане ў цэнтры – І.Гайлеўскі сярод сялян – сёстры Пахолкі, Шаксніс. Вылучаецца постаць мужчыны ў мундзіры. Гэта немец, кіраўнік прац. Датуюцца здымак восенню 1915 г., калі з дапамогай мясцовага насельніцтва немцы падрыхтавалі ў наваколлі Відзаў цэлую сістэму ўмацаваных пазіцый. На другім здымку – вуліца Відзаў сілуэтам касцёла на заднім плане. На адвароце подпіс: "Відзы. Зіма 1915/16". І вось зусім свежая знаходка – друкаваная паштоўка з відам Відзаў. Сюжэт паштоўкі амаль супадае з сюжэтам фотаздымка – тая ж вуліца, гмах храма на заднім плане. Друкаваны нямецкі тэкст у верхняй частцы перакладаецца наступным чынам: "Горад Відзы, Расія, разбураны артылерыйскім абстрэламі расіян". У ніжняй частцы ад рукі подпіс Andenken! 1916-1917" ("Памятка. 1916-1917"). Паштоўка на адвароце мае тэкст, які з прычыны невыразнага почырку вельмі дрэнна чытаецца. Паштоўка была адпраўлена з Відзаў у Берлін 10 снежня 1916 г.

Мікола Паўловіч піша пра абставіны выяўлення паштоўкі ўвосень гэтага года давялося пэўны час працаваць у Рызе. Выходным днём наведаў сход калекцыянераў, які два разы на месяц адбываецца ў будынку 6-й школы. Даўно там не быў і адразу заўважыў, што цікавасць да даўніны ўзрасла – сход гудзеў як вулей. Узраслі і кошты, у сярэднім у 2-3 разы ад часу майго апошняга візіту. Падаражэлі да 1 лата і ўваходныя білеты. Напрыканцы свайго наведвання я заўважыў калекцыянераў, якія разглядалі альбом з паштоўкамі. Яны былі на беларускую тэму і надрукаваны ў Германіі ў часы I-й сусветнай вайны. Там былі віды Наваградка, Наваельні, Паставаў, Камаяў, Гародні, іншых мясцін. Раптам бачу – Відзы. Адпраўлена з Браслаўшчыны ў Берлін. Уладар паштовак – Чэслаў з літоўскага горада Шаўляя. Ён збірае паштоўкі з відамі гэтага горада, а астатнія абменьвае, за грошы паштоўкі не прадае. З арыгіналам гаспадар не разлучаўся. Заледзьве ўтрасіў яго даслаць ксеракс відэскай паштоўкі. За гэта яму выслаў шаўляйскія матэрыялы.

Альбом з паштоўкамі Чэслаў прывёз з Германіі. Там сярод калекцыянераў трапіў шмат матэрыялаў беларускай тэматыкі, толькі просіць за іх ад 5 еўра і вышэй. Чэслаў меў у руках яшчэ адну паштоўку з Відзаў, аднак раней яе абмяняў. Побач з Чэславам займаў месца калекцыянер з Мінска. Ён пахваліўся, што мае дарэвалюцыйную паштоўку

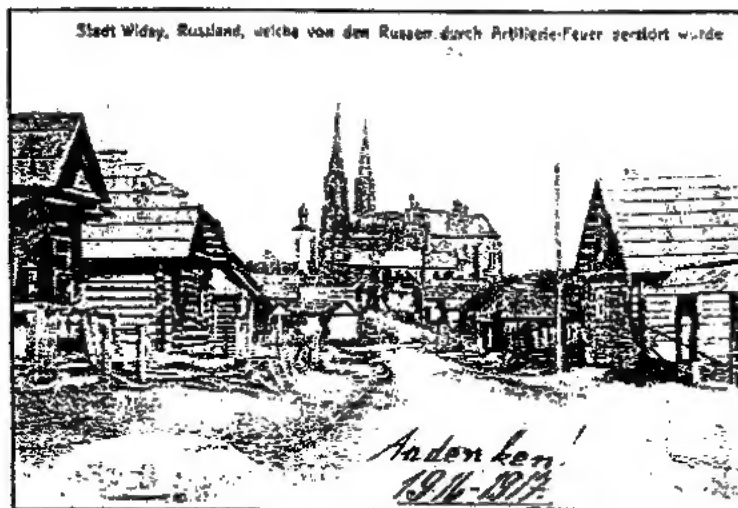
Сяляне в.Тракішкі, удзельнікі прац па ўзвядзенню земляных умацаванняў

Відзы. Зіма 1915-16 гг. Фотаздымак

ад яго дабіцца не ўдалося."

Мікола Паўловіч перадаў ксеракопію паштоўку ў Браслаўскі музей. Канешне шкада, што тут не знайшоў прытулак арыгінал, але важна, што дзякуючы Міколе паштоўка ўведзена ў зварот як каштоўны гістарычны дакумент.

Відзы. 1916 г. Паштоўка

Браслава, але паводзіў сябе не вельмі ветліва і большага

У музеі зберагаецца дакумент, які адносіцца да першых месяцаў вайны на Браслаўшчыне. Гэта абвестка да грамадзянскага насельніцтва ад імя вайсковых уладаў аб забеспячэнні фуражом часцей расійскай арміі. У першыя месяцы вайны ў рэгіёне баявых дзеянняў вяло шмат кавалерыйскіх часцей. Пакуль не наладзіўся падвоз фуражу для коней, асноўнай крыніцай яго папаўнення былі запасы сялянскіх гаспадарак. Дакумент знойдзены ў в.Пузавічы, што паміж Браславам і Опсай.

Объявление

Сим довожу до сведения, что у каждого жителя имеющего на лицо скот должно быть оставлено в обеспечение его продовольствия до мая месяца, сено или кормовая солома по одному пуду на лошадей или корову и по 15 фунтов на голову мелкого скота, все же остальное количество фуража владелец в случае требования войсковыми частями обязан продавать по ценам не выше справочной. Для определения количества фуража в каждом спорном случае, должны быть привлекаемы местные сельские и полицейские власти.

Начальник конной Группы
Генерал-От-Кавалерии Орановский
Вр.И.д Коменданта Ротмистр Кротков

Печатка Опсайскага
власнага праўлення

Адной з цікавейшых і каштоўнейшых памятак першай сусветнай вайны, якая зберагаецца ў Браслаўскім музейным аб'яднанні, з'яўляецца афіцэрскі фотаальбом. Знойдзены ён быў вучнямі Купчэльскай школы і некаторы час знаходзіўся там. Потым альбом перадаў у Браслаў, дзе рэліквія забяспечана больш кваліфікаванае захаванне і выкарыстанне. З таго часу альбом некалькі разоў экспанавалася на выставах, асобныя фотаздымкі ілюстравалі гістарычны зборнік "Браслаўскія сшыткі" (т.3), прысвечаны Дрысвятам (у раздзеле "Першая сусветная вайна").

КУПЧЭЛЬСКАЯ РЭЛІКВІЯ

Альбом мае адносна невялікі фармат 18x25 см і складаецца з 16 аркушаў і вокладкі з цісненнем фабрычнай вытворчасці, замацаваных шнурком. Верагодней за ўсё, альбом не аднойчы разшнуроўваўся і парадка фотаздымкаў у ім парушаны.

На некаторых старонках фотаздымкі не захаваліся. Збераглося 44 здымкі. Іх можна падзяліць на некалькі груп. Ёсць фотаздымкі сямейныя, на якіх сваякі, магчыма, і сябры ўладальніка (яго прозвішча наўрад ці будзе ўстаноўлена). Найбольшая колькасць здымкаў зроблена на рэзервовых пазіцыях, у аблозе. Некаторыя маюць подпісы, друкаваныя на машынцы і напісаныя ад рукі. Згадваюцца розныя мясцовасці ў наваколлі Опсы: Юцішкі, Рудзі, Даўблі, Пяткунішкі, Лакоткі. Героі здымкаў — каля дрэў, на беразе возера, у палатцы, за сталом, пад час гульні ў карты. На некаторых здымках можна ўбачыць мясцовых жыхароў, дарослых і дзяцей. Сустрэкаюцца жартулівыя подпісы: "Гранд Оттэль в сосоннике", "В саду. Фрукты поспели." Некалькі фотаздымкаў зроблена ў Анісімавічах. Вылучаюцца

групавыя партрэты афіцэраў у маёнтку. Пад адным з іх подпіс: "Академия Ф.Анисимовичи". Магчыма, там праходзілі нейкія курсы.

Адна з самых каштоўных груп фота-здымкаў зроблена каля перадавой і тычыцца баявых эпізодаў. На лічбаецца 11 такіх здымкаў, аднак яны самай дрэннай якасці, некаторыя амаль немагчыма рэпрадуцыраваць (магчыма, на дапамогу прыйдзе кампютар). Сярод баявых здымкаў

можна назваць такія сюжэты: салдаты каля падбітых нямецкіх самалётаў (3 здымкі), салдаты ў атацы, салдат у процівагазавай масцы, група воінаў каля загарадкі з калючага дроту, разлік кулямёта "Максім". Верагодней за ўсё, баявыя здымкі зроблены дзесьці ў наваколлі мястэчка Дрысвяты. Мяркуючы па подпісах і ўскосных дадзеных, ваенныя фотаздымкі зроблены ў 1916-17 гадах.

Такім чынам, матэрыял альбома з'яўляецца вельмі каштоўным гістарычным сведчаннем, які істотна ўзбагачае нашы ўяўленні аб падзеях першай сусветнай вайны на Браслаўшчыне.

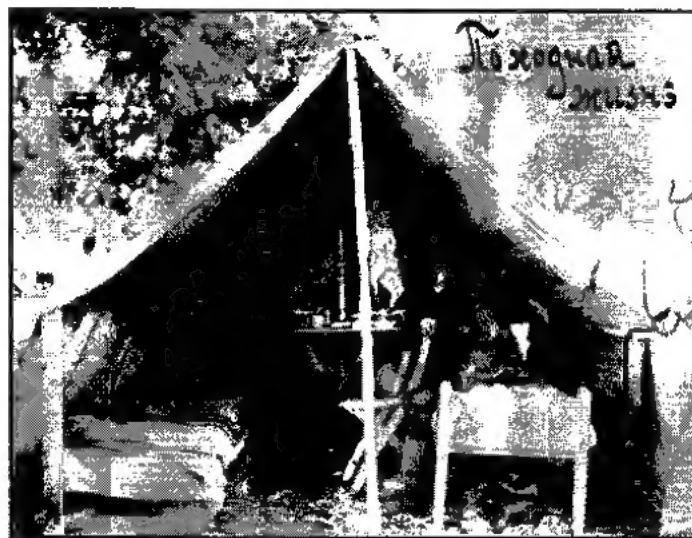
На рыбалцы. Фальварак Даўблі.
Май 1917 г.

Акадэмія. Фальварак Анісімавічы

Вольны час у рэзерве.
в.Пяткунішкі. Май 1917 г.

Паходнае жыццё. в.Пяткунішкі

Пошукі і знаходкі школьных краязнаўцаў

Найбольш актыўна краязнаўчай працай па тэме першай сусветнай вайны займаюцца ў Дрысвяцкай, Карасінскай і Грытунскай школах. Усе тры школы размешчаны на тэрыторыях, дзе праходзіла лінія фронту і дзе сляды вайны да гэтай пары яшчэ даволі выразныя. Шкада, што ў баку ад гэтай працы застаюцца краязнаўцы Відзаўскай, Казянскай, Відзы-Лаўчынскай і Богінскай школ. Краязнаўцы Дрысвяцкай, Карасінскай і Грытунскай школ выявілі шмат памятных месцаў, звязаных з першай сусветнай вайной, запісалі цікавыя сведчання старажылаў.

Асабліва плённай з'яўляецца дзейнасць вучняў з Дрысвят, якімі кіруе Эма Лявонаўна Шавэла, вядомы арганізатар краязнаўчай працы. Дрысвяткія краязнаўцы склалі грунтоўны "Летапіс вёскі Дрысвят", у якім ёсць асобны раздзел: "Першая сусветная вайна". Падрыхтавана некалькі прац, прысвечаных першай сусветнай вайне, адзначаных на розных злётах і конкурсах. Вучань 9-га класа Юрый Мартынкін з працай "Нямыя сведкі першай сусветнай вайны" стаў пераможцам конкурсаў у Браславе, Глыбокім, Мінску. Вучні 5-8 класаў у 2003 г. даследавалі абарончыя ўмацаванні германскіх войск каля вв. Баркоўшчына і Нурвяны. Апісаны рэшткі 7 жалезабетонных аб'ектаў (бліндажы і інш.), выяўлены калодзеж, вырыты для патрэб салдат. Зафіксавана пахаванне расійскіх салдат. Яно абазначана крыжом і добраўпарадкавана. Даглядае за магілай мясцовы жыхар Лявон Гібоўскі, які сцвярджае, што ў гэтай мясцовасці загінуў і яго бацька.

Дрысвяткія краязнаўцы выявілі яшчэ шэраг памятных мясцін. Адна з апошніх прац – пошукі ўвосень бягучага года магіл расійскіх салдат у ваколіцах Дрысвяткай ГЭС. Месца лакалізавана ва ўрочышчы Валожын хутар. У 50 – 60-я гады XX ст. мясцовы жыхар-старавер Абалевіч паставіў на пахаванні помнік. Гэтым ён выратаваў пахаванне ад знішчэння падчас меліярацыі. Надмагільная пліта цяпер разбіта. Удалося прачытаць фрагмент надпісу: "Спаси Господи..." Каля 5-6 магіл разрыты – нехта з мясцовых ці прышлых «чорных археолагаў» шукаў памятку.

Найбольш актыўна ў пошукавай працы ўдзельнічаюць вучні: Бяляўскі Аляксандр, Кандрацьеў Сяргей, Аўгуціс Уладзімір, Жэлнін Мікалай, Лявікіна Ірына, Місюн Таццяна, Капуста Алеся, Кузняцоў Аляксей (вучні 9-га класа), Падоба Віктар (10 клас), Піваровіч Аляксандр, Чайкоўскі Сяргей, Любінскі Віталь (вучні 8-га класа).

Вучні Карасінскай школы пад кіраўніцтвам Алы Тадэвушаўны Прахарэнка адшукалі памятны камень на месцы пахавання салдат

Памятны камень на месцы пахавання салдат 277 Пераяслаўскага палка ля в.Марцінкавічы

Прыйдзе час і іх агледзяць спецыялісты па фартыфікацыйных збудаваннях. Цяпер жа важна ўсвядоміць, што ўмацаванні першай сусветнай вайны з'яўляюцца гістарычнымі помнікамі, і пастарацца зберагчы іх.

Школьныя краязнаўцы робяць надзвычайную справу.

Рэшткі нямецкіх умацаванняў непадалёку ад в.Марцінкавічы

277-га Пераяслаўскага пяхотнага палка каля в.Марцінкавічы. Паводле архіўных звестак тут было пахавана 137 воінаў. Пахаванні былі індывідуальныя, размяшчаліся на трох участках. Краязнаўцы запісалі шмат успамінаў старажылаў аб падзеях першай сусветнай вайны.

Даследаванні ўмацаванняў на нямецкіх пазіцыях у сваім рэгіёне правялі вучні Грытунскай школы. На раённым краязнаўчым злёце ў 2005 г. была высока ацэнена праца Эдуарда Шыкшыня (8 клас) і Яўгена Мацкевіча (9 клас) "Абарончыя ўмацаванні часоў першай сусветнай вайны ў ваколіцы вёскі Латочкі" (кіраўнік – Ала Браніславаўна Кажанеўская). Вучні ўстанавілі, што на невялікай плошчы ад вёскі Латочкі да вёскі Груштэлішкі налічваецца каля 40 умацаванняў германскай лініі абароны. Жалезабетонныя збудаванні злучалі складаныя сістэмы акупаў, хадоў. Іх рэшткі таксама можна ўбачыць. Захаваліся расказы старых людзей пра падземныя хады і тунэлі. Жалезабетонных умацаванняў існавала значна болей. Частку іх разабралі ў пасляваенны час, калі быў патрэбны будаўнічы матэрыял, частку знішчылі пры правядзенні меліярацыі. Тыя, што захаваліся, вылучаюцца разнастайнасцю форм і памераў. Вучні вылучылі шэсць асноўных тыпаў: вялікія (6-10 метраў даўжынёй), "Г" падобнай формы, невялікія (2 x 3, 3 x 4 метры), круглыя (дыяметр 3-3,5 метраў) двух варыянтаў, маленькія (1 x 2 метра), прамавугольныя (4 x 5 метраў). Аб прызначэнні кожнага збудавання, якія мясцовыя жыхары звычайна называюць "бліндаж" ці "дот", можна толькі здагадвацца.

